

Sytuacja zawodowa Polaków

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 9 stycznia 2015 roku

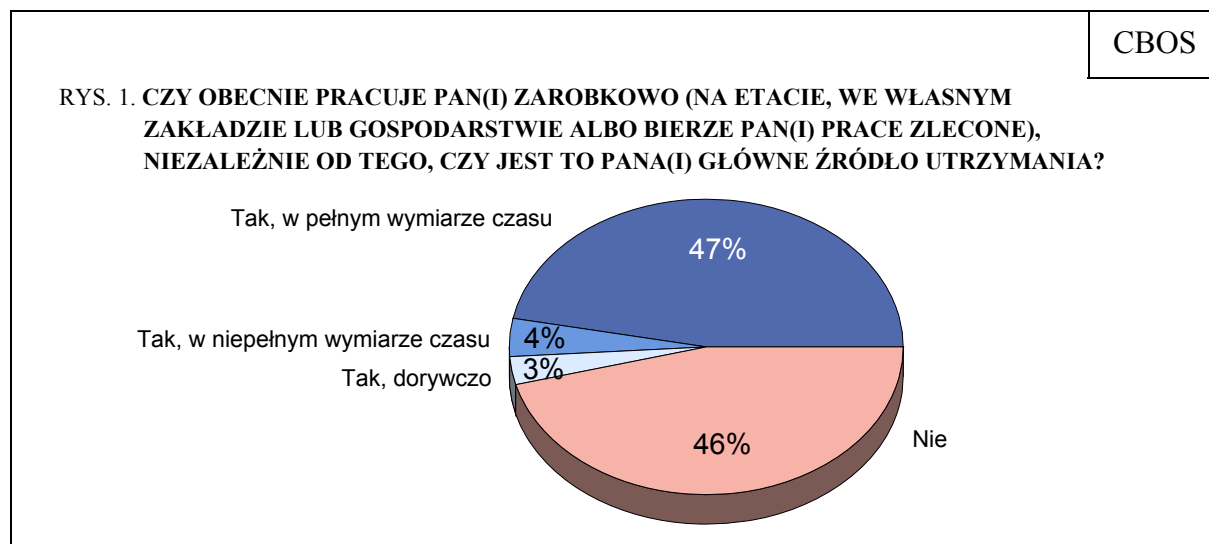

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W badaniach zrealizowanych w lipcu, sierpniu i wrześniu br. pytaliśmy pracujących Polaków o formę ich zatrudnienia, zadowolenie z niej, a także standardowo – jak co miesiąc – o sektor zatrudnienia, miesięczne dochody netto, o ocenę sytuacji w zakładach pracy oraz poczucie zagrożenia bezrobociem. Połączenie zbiorów z trzech badań (łącznie N=3056)¹ daje możliwość analizowania ww. aspektów pracy zarobkowej w poszczególnych grupach pracowników wyróżnionych ze względu na sposób ich zatrudnienia².

FORMA ZATRUDNIENIA

Zgodnie z deklaracjami ogółu Polaków, ponad połowa z nich pozostaje aktywna zawodowo (54%), w tym 47% pracuje w pełnym wymiarze czasu pracy, a pozostali w niepełnym (4%) lub jedynie dorywczo (3%). Ponad dwie piąte dorosłych Polaków (46%) to, według własnych deklaracji, osoby niepracujące zarobkowo.

¹ Badania „Aktualne problemy i wydarzenia”: nr 302 przeprowadzono w dniach 1–8 lipca 2015 roku (N=1044), nr 303 w dniach 17–24 sierpnia 2015 roku (N=1040), nr 304 w dniach 17–23 września 2015 roku (N=972). Wszystkie trzy badania realizowano metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) na reprezentatywnych próbach losowych dorosłych mieszkańców Polski.

² Sprawdzaliśmy także, jak forma zatrudnienia różnicuje wybrane poglądy społeczno-polityczne – zob. komunikat CBOS „Forma zatrudnienia a poglądy społeczno-polityczne”, październik 2015 (oprac. R. Boguszewski, M. Omyła-Rudzka). W przygotowaniu komunikat CBOS nt. sytuacji bytowej respondentów w zależności od formy zatrudnienia.

Jeśli wziąć pod uwagę formę zatrudnienia, to z udzielonych w badaniach odpowiedzi wynika, że niemal połowa aktywnych zawodowo Polaków zatrudniona jest na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony (49%), jedna piąta (19%) ma umowę terminową, jedna ósma (12%) prowadzi własną działalność gospodarczą, a co jedenasty pracujący (9%) zajmuje się własnym gospodarstwem rolnym. Jedną dziesiątą (10%) stanowią osoby zatrudnione na podstawie umów cywilnoprawnych, w tym 8% pracuje na umowę-zlecenie, a 2% na umowę o dzieło. Pozostali mają pracę bez jakiegokolwiek umowy – stałą (1%) albo dorywczą (4%) bądź też jeszcze inny rodzaj zatrudnienia (2%).

Z powyższych danych wynika, że 6% pracujących wskazuje na więcej niż jedną formę zatrudnienia. Jeżeli natomiast pytamy o sposób zatrudnienia, który stanowi główne źródło dochodów respondenta, to okazuje się, że 49% pracujących utrzymuje się z pracy opartej na umowie na czas nieokreślony, 19% ma kontrakt czasowy, 11% prowadzi własną działalność gospodarczą, 8% to właściciele prywatnych gospodarstw rolnych, 7% pracuje na podstawie umowy-zlecenia (6%) lub umowy o dzieło (1%), 3% wykonuje prace dorywcze bez umowy, co setny (1%) ma stałą pracę bez umowy, a pozostali (2%) wskazują na inną formę zatrudnienia.

RYS. 3. KTÓRY Z WYMIENIONYCH SPOSOBÓW ZATRUDNIENIA STANOWI GŁÓWNE ŹRÓDŁO PANA(I) DOCHODÓW?

Jeżeli uwzględnić społeczno-demograficzne zróżnicowanie występowania określonych form zatrudnienia, okazuje się, że nie bez znaczenia w tym względzie jest przede wszystkim poziom wykształcenia pracujących, ich pozycja zawodowa, wiek, a poniekąd także miejsce zamieszkania i płeć. Umowa o pracę na czas nieokreślony najczęściej jest domeną osób z wyższym wykształceniem, kadry kierowniczej oraz specjalistów wyższego i średniego szczebla, a także pracowników administracyjno-biurowych. Wyraźnie częściej niż inni taką formą zatrudnienia charakteryzują się także mieszkańcy dużych, ale nie największych miast oraz osoby mające od 35 do 54 lat. Nieco częściej są to kobiety niż mężczyźni.

Posiadanie umowy o pracę na czas określony relatywnie częściej niż inni deklarują badani w wieku od 18 do 34 lat, mieszkający w miastach od 20 tys. do 100 tys. ludności, a z uwagi na status zawodowy – pracownicy usług oraz robotnicy. Na podstawie umów-zleceń i umów o dzieło pracują najczęściej ludzie młodzi (od 18 do 24 roku życia) oraz najstarsi pracownicy (m.in. dorabiający emeryci). Tego typu umowom sprzyja też zamieszkiwanie w największych miastach, posiadanie tylko podstawowego wykształcenia, a także zatrudnienie w sektorze usług oraz przy pracach fizycznych niewymagających kwalifikacji. Również praca bez umowy dotyczy zwłaszcza najmłodszych pracowników, najgorzej wykształconych, w tym głównie robotników niewykwalifikowanych.

Tabela 1

Cechy społeczno-demograficzne		Forma zatrudnienia							Liczba osób
		własna działalność gospodarcza	własne gospodarstwo rolne	umowa o pracę na czas nieokreślony	umowa o pracę na czas określony	umowa cywilnoprawna	praca bez umowy	inny rodzaj zatrudnienia	
		w procentach							
	Ogółem	11	9	49	19	7	5	2	1624
Płeć	Mężczyźni	13	8	46	18	7	6	2	876
	Kobiety	8	9	51	20	7	3	1	748
Wiek	18-24 lata	4	3	15	38	25	12	3	146
	25-34	10	6	43	28	6	5	2	448
	35-44	12	7	59	14	3	3	1	425
	45-54	11	12	58	9	5	4	1	361
	55-64	10	15	50	11	6	5	1	220
	65 lat i więcej	32	8	28	2	18	3	9	24
Miejsce zamieszkania	Wieś	9	21	39	19	4	6	2	630
	Miasto do 19 999	11	3	54	16	9	5	2	242
	20 000 - 99 999	10	0	55	25	6	2	1	300
	100 000 - 499 999	10		60	16	7	4	2	254
	500 000 i więcej mieszkańców	17		48	16	14	4	1	198
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	4	22	17	21	14	20	3	156
	Zasadnicze zawodowe	7	14	43	19	8	7	1	381
	Średnie	14	8	46	21	7	4	1	533
	Wyższe	12	2	64	16	4	0	2	554
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	8		72	15	3		1	343
	Średni personel, technicy	1		81	14	2		2	106
	Pracownicy adm.-biurowi	1		71	20	5	1	2	187
	Pracownicy usług	4		44	30	18	4	1	168
	Robotnicy wykwalifikowani	1	0	55	31	5	6	1	350
	Robotnicy niewykwalifikowani		1	33	25	17	20	3	155
	Rolnicy	5	91				2	2	134
	Pracujący na własny rachunek	89	5	4	1	1			138

FORMA ZATRUDNIENIA A SEKTOR PRACY

Z deklaracji osób aktywnych zawodowo wynika, że niemal połowa z nich pracuje w sektorze prywatnym poza rolnictwem (47%), jedna czwarta w instytucji publicznej (26%), co szósty w spółce właścicieli prywatnych i państwa (17%), a co dziesiąty w prywatnym

gospodarstwie rolnym (10%). Okazuje się jednak, że w zależności od sektora zatrudnienia, jedne formy umów są bardziej popularne, a inne mniej. Osoby zatrudnione na umowach o pracę na czas nieokreślony relatywnie częściej można spotkać w instytucjach państwowych/publicznych, z kolei w firmach prywatnych zdecydowanie częściej niż w państwowych zatrudniane są osoby na czas określony, na podstawie umów cywilnoprawnych oraz bez umów.

Zgodnie z uzyskanymi deklaracjami, trzy czwarte ogółu pracowników instytucji publicznych ma umowę o pracę na czas nieokreślony (76%). W spółkach prywatno-państwowych odsetek ten wynosi 56%, a w firmach prywatnych – 40%. Jeżeli chodzi o umowy terminowe, to odsetek takich umów w firmach państwowych kształtuje się na poziomie 17%, w prywatno-państwowych – 27%, a w prywatnych – 20%. Na umowach cywilnoprawnych pracuje w sektorze publicznym 2% zatrudnionych, a w prywatno-publicznym i w prywatnym – po 10%. Z kolei pracę bez umowy wykonuje 1% zatrudnionych w instytucjach państwowych, 3% pracujących w spółkach właścicieli prywatnych i państwa oraz 8% w firmach prywatnych.

Tabela 2

Forma zatrudnienia	Sektor zatrudnienia			
	instytucja państwowa/publiczna	spółka właścicieli prywatnych i państwa	sektor prywatny poza rolnictwem	prywatne gospodarstwo rolne
w procentach				
Własna działalność gospodarcza	1	2	21	4
Własne gospodarstwo rolne	0	0	0	86
Umowa o pracę na czas nieokreślony	76	56	40	2
Umowa o pracę na czas określony	17	27	20	1
Umowa cywilnoprawna	2	10	10	0
Praca bez umowy	1	3	8	5
Inny rodzaj zatrudnienia	3	2	1	2

FORMA ZATRUDNIENIA A ZAROBKI

Forma zatrudnienia, jak się okazuje, w znacznym stopniu warunkuje wysokość uzyskiwanych z pracy zawodowej zarobków. Zarówno średnia arytmetyczna, jak i mediana wskazują, że najniższy dochód osiągają osoby pracujące „na czarno”, kolejną grupę pod względem najniższych dochodów stanowią zatrudnieni na umowach cywilnoprawnych oraz umowach o pracę na czas określony, przy czym zarobki pracujących na umowach-

-zlecenie i umowach o dzieło są w dużo większym stopniu zróżnicowane niż pracujących na kontraktach terminowych. Najwyższymi, a zarazem najbardziej zróżnicowanymi zarobkami cechują się prowadzący własną działalność gospodarczą, a w drugiej kolejności – pracujący na podstawie umów o pracę na czas nieokreślony.

Tabela 3

Forma zatrudnienia	Miesięczne dochody osobiste netto (na rękę)*		
	mediana	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe
	w złotych		
Własna działalność gospodarcza	3178	5401	6433
Własne gospodarstwo rolne	1953	2038	1363
Umowa o pracę na czas nieokreślony	2432	2872	2093
Umowa o pracę na czas określony	1600	1813	1092
Umowa cywilnoprawna	1500	2012	1861
Praca bez umowy	1364	1687	1136
Ogółem	1600	2083	2137

*Określone na podstawie deklaracji

FORMA ZATRUDNIENIA A OCENA SYTUACJI W ZAKŁADACH PRACY

Forma zatrudnienia Polaków, jak się okazuje, jedynie w niewielkim stopniu wpływa na ocenę kondycji ich zakładów pracy. Relatywnie najniższe zadowolenie w tym wymiarze deklarują właściciele gospodarstw rolnych, spośród których jedynie 28% określa sytuację swoich miejsc pracy jako dobrą. Nieco gorzej niż przeciętnie kondycję swoich firm oceniają także osoby prowadzące własną działalność gospodarczą (zadowolenie wyraża 53% z nich), natomiast w przypadku pracowników najemnych – bez względu na formę zatrudnienia – oceny są porównywalne. Mniej więcej trzech na pięciu badanych z tej grupy twierdzi, że obecna sytuacja w ich zakładach pracy jest dobra.

Tabela 4

Forma zatrudnienia	Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację w Pana(i) zakładzie pracy. Czy jest ona:			
	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Własna działalność gospodarcza	53	35	10	2
Własne gospodarstwo rolne	28	41	29	2
Umowa o pracę na czas nieokreślony	63	24	13	0
Umowa o pracę na czas określony	59	29	9	3
Umowa cywilnoprawna	60	28	6	6
Praca bez umowy	60	21	11	8

FORMA ZATRUDNIENIA A POCZUCIE ZAGROŻENIA BEZROBOCIEM

Bardziej zróżnicowane i kształtujące się w zgoła odmienny sposób niż oceny kondycji zakładów pracy są opinie dotyczące ewentualnej utraty zatrudnienia. Najsilniejsze obawy w tym względzie wyrażają osoby zatrudnione na podstawie umów o pracę na czas określony (49% z nich liczy się z możliwością pozostania bez pracy). Dość silne poczucie zagrożenia bezrobociem mają także osoby utrzymujące się z umów cywilnoprawnych (43%) oraz pracujące bez umowy (38%), przy czym w obu grupach ponad połowa pracujących jest raczej pewna utrzymania swojego zatrudnienia. Bezrobocia nie obawia się natomiast zdecydowana większość właścicieli gospodarstw rolnych (83%), osób prowadzących własną działalność gospodarczą (75%) oraz zatrudnionych na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony (69%).

Tabela 5

Forma zatrudnienia	Czy liczy się Pan(i) z możliwością utraty obecnej pracy (zwolnienia, bankructwa, upadku, likwidacji zakładu, gospodarstwa itp.)?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Własna działalność gospodarcza	23	75	2
Własne gospodarstwo rolne	12	83	5
Umowa o pracę na czas nieokreślony	28	69	3
Umowa o pracę na czas określony	49	47	4
Umowa cywilnoprawna	43	57	0
Praca bez umowy	38	55	7

SATYSFAKCJA Z FORMY ZATRUDNIENIA

Spośród ogółu aktywnych zawodowo respondentów 81% wyraża zadowolenie ze swojej formy zatrudnienia, a niespełna jedna piąta (18%) jest nią nieusatysfakcjonowana. Oceny te oczywiście różnicuje przede wszystkim typ zatrudnienia. Satysfakcję z niego deklarują głównie osoby zatrudnione na podstawie umów o pracę na czas nieokreślony (94%) oraz prowadzące własną działalność gospodarczą (89%), nieco rzadziej zaś rolnicy (74%) i osoby mające umowy o pracę na czas określony (70%). Wśród osób zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych satysfakcję z takiej formy zatrudnienia wyraża nieco ponad połowa (53%), natomiast praca bez umowy odpowiada ponad dwóm piątym spośród pracujących w ten sposób (43%).

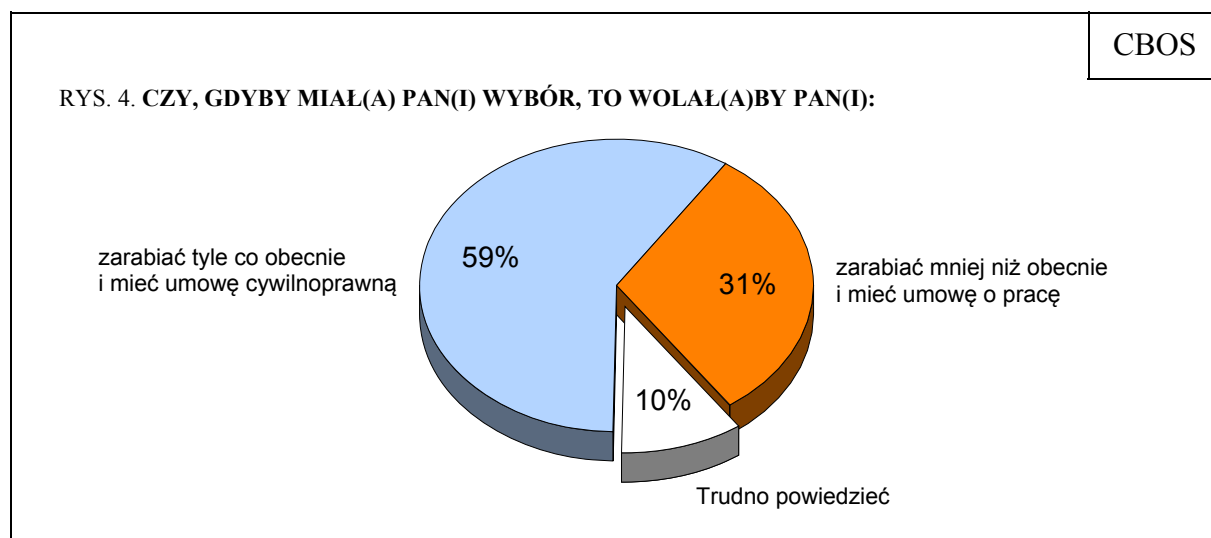
Tabela 6

Forma zatrudnienia	Czy obecna forma pracy jest dla Pana(i) satysfakcjonująca?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Własna działalność gospodarcza	89	8	3
Własne gospodarstwo rolne	74	24	2
Umowa o pracę na czas nieokreślony	94	5	1
Umowa o pracę na czas określony	70	28	2
Umowa cywilnoprawna	53	46	1
Praca bez umowy	43	57	0

**CZY OSOBY PRACUJĄCE NA TZW. UMOWACH ŚMIECIOWYCH SĄ SKŁONNE
DO ZMIANY FORMY ZATRUDNIENIA?**

Nierzadko zwraca się uwagę na trudną sytuację osób zatrudnionych na tzw. umowach śmieciowych, związaną m.in. z brakiem stabilizacji zawodowej i niepewnością zatrudnienia. Jak się jednak okazuje, większość osób utrzymujących się z umów-zleceń lub umów o dzieło deklaruje zadowolenie z formy swojego zatrudnienia (53%), a gdyby miały wybór i mogły mieć umowę o pracę z odpowiednio niższą pensją, wynikającą z dodatkowych składek, to aż 59% wolałoby zarabiać tyle co obecnie i pozostać na umowie cywilnoprawnej. Chęć zmiany formy zatrudnienia przy odpowiednio niższym wynagrodzeniu wyraża niespełna jedna trzecia zatrudnionych na podstawie umowy cywilnoprawnej, a co dziesiąty (10%) nie ma wyrobionego zdania w tej kwestii.

ODPOWIEDZI OSÓB, KTÓRYCH GŁÓWNYM ŹRÓDŁEM DOCHODU JEST PRACA NA UMOWĘ O DZIEŁO
LUB UMOWĘ-ZLECENIE (N=115)

Gotowość do zmiany formy zatrudnienia wiąże się oczywiście z poziomem zadowolenia z obecnej sytuacji zawodowej, przy czym osoby pracujące na umowę o dzieło lub umowę-zlecenie, które nie są zadowolone z tej formy zatrudnienia, również nieco częściej wolałyby pozostać na obecnych warunkach (44%), niż przejść na umowę o pracę i zarabiać w związku z tym odpowiednio mniej (41%). Wątpliwości nie mają natomiast ci, którzy wyrażają zadowolenie z formy zatrudnienia – w zdecydowanej większości (74%) nie są zainteresowani umową o pracę i związaną z tym zmianą warunków finansowych.

Tabela 7

Czy, gdyby miał(a) Pan(i) wybór, to wolał(a)by Pan(i):	Odpowiedzi osób zatrudnionych na umowach cywilnoprawnych	
	zadowolonych z tej formy zatrudnienia (N=61)	niezadowolonych z tej formy zatrudnienia (N=54)
	w procentach	
– zarabiać mniej niż obecnie i mieć umowę o pracę	21	41
– zarabiać tyle co obecnie i mieć umowę cywilnoprawną	74	44
Trudno powiedzieć	5	15

Z naszego październikowego badania wynika, że niemal trzy piąte aktywnych zawodowo respondentów dobrze ocenia sytuację w swoim miejscu pracy (58%), dwie trzecie zaś nie obawia się utraty zatrudnienia (66%)³. Pracujący Polacy są też raczej zadowoleni z formy swojego zatrudnienia, przy czym satysfakcja z pracy i poczucie zawodowej stabilności są w pewnym stopniu związane z rodzajem zatrudnienia i finansowymi warunkami pracy. Zagrożenie bezrobociem odczuwają głównie osoby zatrudnione na podstawie terminowych kontraktów o pracę oraz umów cywilnoprawnych. Jak się jednak okazuje, w obu grupach większość pracujących wyraża satysfakcję z obecnej formy zatrudnienia. Wydaje się, że praca na tzw. umowach śmieciowych to w Polsce nierzadko świadomy wybór pracowników, z którego są oni zadowoleni, a mając możliwość przejścia na umowę o pracę za odpowiednio niższą pensję, wynikającą z dodatkowych składek, w większości nie skorzystaliby z niej.

Opracował
Rafał BOGUSZEWSKI

³ Zob. komunikat CBOS „Nastroje społeczne przed wyborami parlamentarnymi”, październik 2015 (oprac. R. Boguszewski).